

Bir Çağın Kavgasında Hegel ve Schopenhauer

Ceyda ALTINTOP¹

¹Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Bursa
ceyda.altintop@hotmail.com

ÖZET

Bu makalede, 19. Yüzyılda Hegel'in çalışmalarının önem arz etmesine sebep olarak "Devlet Felsefecisi" olmasını gören Schopenhauer'in Hegel felsefesine yönelik eleştirileri ele alınacaktır. Bu eleştiriler doğrultusunda Hegel'in felsefesi Schopenhauer'in gözleri ödünç alınarak gözlemlenecek ve Hegel'e yönelik eleştirilerindeki haklılık payı incelenmiş olacaktır. Sonuç olarak ise bugün "değersiz" görülen felsefenin olası bir 21. Yüzyıl Hegel'i ile değer kazanması ihtimali düşünüldüğünde bu durum Schopenhauer'in eleştirdiği felsefe yapma biçimi doğrultusuna değerlendirilmiş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hegel, Schopenhauer, Eleştiri, İnsan, Devlet, Felsefe.

Hegel And Schopenhauer in An Age of Conflict

ABSTRACT

In this study, Schopenhauer's criticism of Hegel's philosophy, which sees Hegel's work as important as the "State Philosopher" in the 19th century will be discussed. In the light of these criticisms, the eyes of Hegel's philosophy, Schopenhauer will be borrowed and observed, and legitimacy of Hegel's criticism will be examined. As a result, considering the possibility that today's "worthless" philosophy could be valued with a possible 21st-century Hegel, this would be assessed in the direction of Schopenhauer's philosophy of criticism.

Keywords: Hegel, Schopenhauer, Criticism, Human, State, Philosophy.

GİRİŞ

Günümüzde yapılan en büyük hatalardan biri felsefeyi felsefe tarihi merkezinde ele alarak incelemektir. Söz konusu inceleme her ne kadar derin olursa olsun bir yandan eksik kalmakta diğer yandan ise sıkıcı bir hal alarak felsefeden uzaklaştırmaktadır. Bir felsefe incelemesi söz konusu olaksa şayet bunu filozofların birbirlerine yönelik yapmış oldukları eleştiriler temel alınarak yapılması ise felsefeye yönelik sıkıcılığı azaltacak ve dönemin düşünürleri ışığında koca bir külliyat olan felsefe tarihini daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır. Söz konusu eleştiriler incelendiğinde ise görülmektedir ki kendi dönemi içerisinde felsefe üzerine çalışmalar yapmış

olan hemen her filozof kendisinden önceki dönemde yaşam sürmüş başka bir filozoftan etkilenmektedir. Bu etkileniş kimi zaman örnek alış kimi zaman reddediş şeklinde gerçekleşmektedir. Ancak bahsettiğim eleştiriler yalnızca geçmişe yönelik değil kimi zaman da aynı dönemde yaşam sürmüş filozofların arasında gerçekleşmiştir. Bu mümkün durumun bir örneğini verecek olursam şayet buna olası en iyi örnek kuşkusuz 19.Yüzyıl filozofları Hegel ve Schopenhauer olacaktır.

Hegel'in 19. yüzyıl felsefe dünyasında ayak sesleri kulakları sağır edecek derecede güçlü olan felsefesini ısrarla saçma bulan ve eleştiren Schopenhauer'a göre Hegel, bulunduğu dönemin topluluğunun kalıtsal inancı olan "kim belli bir işten yaşamını kazanıyorsa o konuda her şeyi biliyordur"¹ anlayışının kaymağıyla beslenmiştir. Hegel'in felsefi düzlemini pürüzlü bulan ve eleştirilerini gözünü kırpmadan yapmış olan Schopenhauer, Hegel'in felsefesini "Fichte tarafından getirilen ve o günden bu yana yerleşiklik kazanan sinsice şey"² olarak görecektir. Çünkü Schopenhauer Hegel'in özneyi toplum içerisinde anlamlı buluşunun karşısında dünyayı tasarım olarak belirleyen bakış açısıyla Schopenhauer'ın felsefi düzleminde algılanan her şey özneye göre bir anlam taşımaktadır. Öyle ki Hegel'e yönelik eleştirilerinde göreceğimiz üzere Schopenhauer Hegel'in felsefeyle geçindiğini iddia etmektedir. Çünkü Schopenhauer'a göre "felsefe için felsefenin devlet parasıyla veya kazanç vasıtası olarak kötüye kullanıldığı bir devir kadar elverişsiz hiçbir zaman yoktur. Efendilerimiz yaşamak istiyorlar. Hem de felsefeden geçinmek istiyorlar ve kimin arabasına binerlerse onun türküsünü söylüyorlar. Hâlbuki para ile ancak küçük şeyler elde edilebilir. Yirmi yıl Hegel gibi bir çılgınlar çağdaşlık etmek ve onun en büyük filozof olarak ilan edildiğini duymak kadar büyük felaket olamaz."³

Hegel ve diğerlerini kilisenin öğretilerine ve çağdaşlarının önyargularına kulak kabartan bir felsefe yaptıklarını eleştiren Schopenhauer "gün ışığının içeri girmesiyle duvardaki gölge oyunun bozulması gibi"⁴ kendi felsefesinin de korktuklarından dolayı görmezden geldiğini düşünerek Hegel'i düşmanı ilan ederken kendisini korumaya özen göstermiştir. Bu çalışmada ise söz konusu iki düşünürün 19. Yüzyılda felsefe sahasında çalışmalarını günümüz dünyasında uyarlayacak

¹ Arthur Schopenhauer, Parerga ile Paralipomena, Çev. Levent Özşar, Biblos Yayınları, 2007 İstanbul, S.203

² Walter Kaufman, İnsanı Anlamak, Çev. Aziz Yardımlı, İdea Yayınları, İstanbul 2014, S. 61

³ Arthur Schopenhauer, İrade Felsefesi, Çev. Sadi Irmak, İkbâl Kitapevi, 1996 İstanbul, S.36

⁴ Arthur Schopenhauer, Parerga ile Paralipomena, Çev. Levent Özşar, Biblos Yayınları, 2007 İstanbul, S.276

olursak şayet 21. Yüzyılda felsefenin özellikle günümüz devlet yapılanmasında değer görmediği gerçeğiyle karşı karşıya kalmış olacağız. Mevcut değer görmeyişin kurtuluşunu 19. Yüzyıl felsefesini şahlandıran bir Hegel gibi bir düşünürde beklersek de kuşkusuz Schopenhauer'ın “devlet felsefecisi” olmayı eleştirdiği felsefe anlayışına zıt bir eylemde bulunmuş olacağız.

Öyleyse öncelikle Schopenhauer felsefesinin değersiz görülüşünün farkında olarak gerçekleştirdiği Hegel eleştirilerinde ne derece gerçekçi davranmaktadır? Aynı dönemde felsefe hocalığı yapmış olmasına rağmen Hegel'e yönelik ilginin fazla oluşu gerçekten de Schopenhauer'ın iddia ettiği gibi devlet elinin üzerinde oluşu mudur? Sonrasında, Schopenhauer'ın eleştirileri ışığında 19. Yüzyılın kavgasından pay alacak olursak günümüzde felsefeyi değersiz gören gözleri açmanın yolu kurtarıcı bir Hegel'den mi geçmektedir? Ancak, 21. Yüzyılda felsefenin iki yakasını bir araya getirecek kahraman bir Hegel düşündüğümüzde Schopenhauer'ın iddia ettiği gibi felsefeyi devlet uğruna, kulakları doldurmak için süsleyip sunmak ne derece felsefenin onuruna sığacaktır?

SCHOPENHAUER'IN HEGEL FELSEFESİNE ELEŞTİRİLERİ

Özel bir öğreti ortaya koymadığının bilinciyle felsefi düzlemine oluşturmuş olan Hegel, aynı dönemde felsefe dersleri vermiş olan Schopenhauer tarafından sanki hiçbir bilince sahip değilmişçesine eleştirilmiştir. Hegel'e yönelik alkışları doğruluğa ihanet sayan Schopenhauer Hegel'in felsefesinin çiziklerle dolu olduğunu iddia etmektedir. Alman sofisti diyerek eleştirdiği Hegel Schopenhauer'ın gözünde etrafa bilgiden çok onursuzluk yaymaktadır ve onun öğretileri sisten dumandan başka bir şey değildir. Hegel'in bir kürsü felsefesi yaptığını düşünen Schopenhauer'a göre “Hegelicilik, doğruluktan, açıklıktan, anlama yetisinden hatta sağduyudan yoksundur.”⁵

Schopenhauer'a göre Hegel dönemin Almanya'sının kulaklarına dolgunluk verecek nitelikte bir felsefe yapmıştır. Öyle ki Schopenhauer'a göre “işin gülünç yanı bu adamlar kendilerine felsefe profesörü diyordu.”⁶ Ancak felsefe duymak istenilen şeylerden öteye tam da duymak istenmeyen şeyleri ortaya koyan bir yapıya sahiptir. Ancak Schopenhauer'a göre kürsü felsefesi yapan Hegel hem halkını çok iyi tanıyordu hem de halkın ve devlet büyüklerinin duymak

⁵ W. T. Stace, Hegel Üzerine, Çev. Murat Belge, V Yayınları, S.17

⁶ Arthur Schopenhauer, Parerga ile Paralipomena, Çev. Levent Özşar, Biblos Yayınları, S. 195

istedikleri gibi bir felsefe yapmayı iyi biliyordu. Fakat bu durumda görülen odur ki Hegel felsefe yapmayı değil istenilen şeylere felsefeyi alet etmeyi çok iyi bilmekteydi. Schopenhauer'a göre devletin “Hegelciliğe, daha önce böyle eşi görülmedik bir bakanlık desteği sağlayan”⁷ bir güç olması felsefesine ses veren yegâne etmendi. Bundan dolayıdır ki Hegel felsefesini bir saçmalık olarak görüyor ve bu doğrultuda bir yere varmanın mümkün olmadığına inanıyordu. Çünkü Schopenhauer'a göre “böyle bir üniversite felsefesinin devlet ilişkisi başka, gerçek felsefeyle ilişkisi başka bir şeydir.”⁸

Schopenhauer, Hegel'in ortaya koyduğu dünya tarihi içerisinde tasarlamış olduğu devlet görüşleri bir felsefi düzlem ortaya koymak bir yana dursun devleti tanrısallaştırmaktan ve devleti her şeyin doruğu yapmaya çabalamaktan başka bir değerlendirme değildir. Çünkü Hegel böyle bir çalışma ile varoluşumuzun en yüce amacını bir devlet elinde şekillendirmiştir. Sözleriyle felsefenin Hegel ve Hegel gibiler yüzünden üniversitelerde küf tuttuğunu iddia eden Schopenhauer'a göre “devletle ya da gülünç felsefeyle değil, bilgi ile buradan da doğruluğun araştırılmasıyla -açıkçası içtenlikle amaçlanmış, başkaları uğruna yapılmayan bir araştırmayla- ilgilenen biri, onları üniversitelerin dışında aramak zorundadır.”⁹ Schopenhauer'a göre Hegel'in ödevi filozof rolünü iyi oynayarak derin düşüncelerinin meyvelerini dünyaya sunmaktır. Bu doğrultuda Hegelciler kaygısızca yüzyıllar boyunca günaha gireceklerdir. “Kamuoyunun onların ellerine yüzlerine bulaştırdıkları bu işler için yarım yüzyıl boyunca ne çok zaman, kâğıt, para tükettiğini düşünüp hesaplayalım... Yıllar gelir geçer, onlar bön, tatsız filozof bozuntularının sonu gelmez zırvalarını okur durur; ellerine bir düşünce geçmeden okurda okur, üzerlerinde kalın bir sis gibi süzülüp duran işkence edici sıkıntıya bakmazlar.”¹⁰

Schopenhauer, “Felsefesinin hemen her yerinde iki filozof tipi, sırasıyla felsefe için yaşayan filozof ve felsefeyle ya da felsefe sayesinde yaşayan filozof arasında bir ayrım yapar.”¹¹ Öyle ki Schopenhauer'a göre ilk filozof tipi gerçekliği tüm çıplaklığıyla görebilen filozof tipidir ve kendisi bu düzlemde yer etmektedir. Ancak Hegel bir diğer düzlemde devletin isteklerine kulak kabartarak oluşturmuş olduğu felsefesiyle alkış almaktadır. Ancak bu alkışı hakikatten

⁷ Age. S. 201

⁸ Arthur Schopenhauer, Üniversiteler ve Felsefe, Yason Yayınları, Ankara 2016, S.85

⁹ Age. S. 214

¹⁰ Arthur Schopenhauer, Parerga ile Paralipomena, Çev. Levent Özyaşar, Biblos Yayınları, İstanbul 2007, S. 220

¹¹ Ahmet Cevizci, Felsefe Tarihi, Say Yayınları, İstanbul 2010, S.919

uzaklaşarak aldığından hak etmemektedir. Schopenhauer'a göre Hegel felsefesi, düzlemini oluştururken devletin çıkarlar ve kişisel çıkarları doğrultusunda felsefeyi suiistimal etmiştir. “Bu adamlar Devlet'in amaçları için tutulmuştur, karıları, aileleri ile birlikte onların parolası “önce yaşa sonra felsefe yap'dır.”¹² Schopenhauer, aynı üniversitede hocalık yapmış olan Hegel'in derslerine yoğun ilgi duyan gençlerin Hegel'in bu denli Devlet Yasası oluşturduğu felsefesini özümsemeye çalıştıkça beyinlerinin düzeninin bozulduğunu düşünmektedir. Öyle ki bu gençler Schopenhauerca bir tabir olarak söyleyecek olursak Hegel jargonuyla konuşur hocalarını överler. Ancak böylesine devlete önem veren Hegel Schopenhauer'a göre “devletin başına gelebilecek en kötü şeyin, en yoz sl n1 fin başını çekmektedir.”¹³Felsefesini böylesine yücelten bir kesimin varlığına karşı Schopenhauer'ın savunduğu görüş genel olarak “Hegel'in felsefesi durduk yerde icat edilip dünyaya gelişigüzel fırlatılmış bir şey değildir. Bir bireyi beyninden çıkma bir fantezi. Şaşırtıcı bir yenilik değildir”¹⁴ yönünde olmaktadır. Çünkü Schopenhauer'a göre, böylesine emsali görülmemiş bir felsefe yakıştırması yapılmasının karşısında şaşkınlık yaşamamak elde değildir.

SONUÇ

19. yüzyılın ve yaşadığı yer olan Almanya' nın düşünce ardağanının resmini çizmiş olan Schopenhauer, hitabet sanatının sınırlarını her ne kadar zorlamışsa da Hegel'in tek düze felsefesi daha fazla ilgi çekmiştir. Ancak Schopenhauer'a göre bu durum “felsefe, devlet tarafından bir alet, diğer tarafta ise bir kazanç aracı olarak suiistimal edilmektedir.”¹⁵

Schopenhauer'a göre Hegel'in öğretisi sonrasında gelecek olan çağlarda sözlü ya da yazılı tezlere gereç olmaktadır. Fakat Schoenhauer'ın nazarında “Hegel'in çiziktirmeleri, fiziksel olarak etkili kusturucu sayılırsa, eczanelerde tutulması gereken ilaçlar arasına girerse o başka. Çünkü iğrenip kusma bakımından onların çok özel bir etkisi vardır.”¹⁶ Ancak Hegelciliğin Almanya'yı bu denli kasıp kavurduğu bir yüzyılda görmezden gelinen Schopenhauer eleştirilerini yaparken eğer gerçek bir değerlendirme ile yapmışsa haklılık payını görmek olası bir durumdur. Çünkü aynı dönemde felsefe yapıp sanki bir ruhmuş gibi muamele görerek bir başka düşünürün gölgesinde kalmış bir filozofun değerlendirmeleri ne derece objektif olabilir tartışılır.

¹² Arthur Schopenhauer, Parerga ile Paralipomena, Çev. Levent Özşar, Biblos Yayınları, S.203

¹³ Age. S.240

¹⁴ Age. S.61

¹⁵ Ahmet Cevizci, Felsefe Tarihi, Say Yayınları, İstanbul 2010, S.919

¹⁶ Arthur Scopenhauer, Parerga ile Paralipomena, Çev. Levent Özşar, Biblos Yayınları, İstanbul, S.46

Eleştirilerini göz önüne aldığımızda mutsuzluklar Prensi Schopenhauer'ın sözlerinin karalama kampanyası olduğunu düşünenler elbette olacaktır. Ancak bunca sözün yalnızca geriplanda kalışının karın ağrısı olduğunu düşünmüyorum. Onun dünyayı sefalet ve ıstırapla dolu bir yer olarak görüp yaşanan dünyanın olabilecek en kötü dünya olduğu fikrinin içimize verdiği kaygının yanında belki de Hegel'in devlet içerisinde sunmuş olduğu çizgileri kılavuz etme ihtimali daha huzur verici gelebilir. Fakat bunca eleştirinin boş safsata olmadığı da yabana atılmayacak bir gerçektir. Hegel elbette derin araştırmalara gebe olan bir felsefe külliyatına sahiptir. Ancak ortaya koymuş olduğu bu külliyatın ve geçmişte görmüş olduğu ilginin gelmiş geçmiş en iyi felsefe yapma biçimiymişçesine algılanışı muhakkaktır ki yalnızca felsefesinin mükemmelliğinden kaynaklı değildir.

Hegel elbette yeni bir felsefe yapmadığının farkındadır ve bambaşka bir şey yaptığına yönelik bir iddiası da yoktur. Ancak o dönemde teolojinin hissedildiği dünya ile bugünün dini önplanda tutan dünya algısı benzer özellik taşımaktadır. 19. Yüzyıl Almanya'sında Schopenhauer'ın felsefesi yerine Hegel'in teolojiye ve devletin kulağına hoş gelen tınılara uzanan felsefe düzlemi arasında Hegel'i tercih edişlerin sebeplerinden birini de Schopenhauer'ın dediği gibi ihtiyaç duyulan cümleleri iyi biliyor olmasındandır. Belki de yaşadığımız ülkede felsefeyi sindirebilmenin yolu olası bir Hegel'den geçmektedir. Öyle ki felsefenin günümüzde değersiz görülüşünü kurtarmak adına Hegel gömleğini giyip dine ve devlet politikasına uygun yapılacak bir felsefe belki de felsefeyi şaha kaldıracaktır.

Bu çalışma ile öncelikle bir dönemin kavgasının taraflarından Schopenhauer'ın kin dolu Hegel duygularını görmüş olmaktadır. Onun bu kini aynı dönemde değer görmeyişinden mi kaynaklıdır bilinmez. Ancak Schopenhauer'ın bir ün kazanma derdinin olmadığı da aşikârdır. Schopenhauer yalnızca felsefenin Hegel felsefesiyle aşağılandığına inanmaktadır. Çünkü Schopenhauer'a göre Hegel ve çağdaşları felsefeye hak ettiği değeri vermemişlerdir. Bu yüzdendir ki felsefe Schopenhauer'a göre ehli olmayan ve kürsü felsefesi yapan Hegel'in elinde şekillenmiştir. Böylelikle Hegel'in ortaya koymuş olduğu felsefe şekli hem devletin hem de halkın istediği sözlerle yoğrulmuştur. Tüm bu eleştirileri ele aldığımızda günümüz felsefe dünyasında felsefeye tıkanan kulakların açılmasını olası bir Hegel ile beklemek çok da hayalî sayılmaz. Çünkü Schopenhauer'ın gözlerini ödünç alarak baktığımız Hegel, felsefesini sistemleştirirken hem devleti hem teolojiyi hem de döneminin dünya algısını dikkate almıştır. Bu sayede de eşi benzeri görülmemiş bir felsefe yapmışçasına alkışlanmıştır.

Bugünün dünyasında ise gerçekleri söylemenin suç sayıldığını kabul edecek olursak hakikatin peşinde koşan felsefenin değersiz görülmesi kaçınılmaz bir sonudur. Ancak felsefeyi bir devlet eline teslim etmek Schopenhauer'ın dediği gibi onursuzluktan başka bir şey olmayacaktır. Felsefe onu hak etmeyen insanların uydurma öğretileriyle yapılacak bir şey değildir. Aksine felsefeyle felsefeyi hak eden insanların ilgili olması ve felsefenin söylenmeyecekleri söyleyebildiği yanı tehdit olarak algılanmaktan öte yanlışı doğrudan ayırt etme yolunda en doğru yöntem olacaktır. Bugünün Türkiye'sinde gerçekleri yazan yazarların işlerine son verildiği, tarafsız yayın yapan kanalların kapatıldığı ve hatta gerçek görüşlerini dile getiren kişilerin hoş karşılanmadığı yerde hakikati kulakları sağır edecek derecede haykıracak bir felsefenin yerinin olmaması şaşırılacak bir durum değildir. Ancak Schopenhauer'ın eleştirileri doğrultusunda görülmektedir ki felsefenin bir elin altında tutulan kukla olup karanlık sahnede beyaz perdeye yansıtılarak oynatılması olası iş değildir. Olursa şayet felsefe baş tacı yapılacaktır. Fakat felsefe varsın bugün sevilmesin, elbet bir gün felsefeye orijinalliğiyle değer veren bir dünyaya uyanacağız.

KAYNAKLAR

- Akarsu, Bedia, Çağdaş Felsefe/ Kant'tan Günümüze Felsefe Akımları, İnkılâp Kitapevi
- Cartwright, David E. Schopenhauer, Çev. Erduman Sibel, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014
- Cevizci, Ahmet, Felsefe Tarihi, Say Yayınları, İstanbul 2010
- Hegel, G. W. F. Seçilmiş Parçalar, Remzi Kitapevi, İstanbul 1986
- Hegel, G. W. F. Tarihte Akıl, Çev. Sözer Önay, Kabalcı Yayınevi, İstanbul Kasım 2003
- Kaufmann, Walter, İnsanı Anlamak, Çev. Yardımlı Aziz, İdea Yayıncılık, İstanbul 2014
- Magee, Bryan, Büyük Filozoflar/ Platon'dan Wittgenstein'a Batı Felsefesi, Çev. Cevizci Ahmet, Paradigma Yayınları, İstanbul Kasım 2010
- Schopenhauer, Arthur, İrade Felsefesi, Çev. Irmak Sadi, İkbal Kitapevi, 1996 İstanbul
- Schopenhauer, Arthur, Parerga ile Paralipomena, Çev. Özşar Levent, Biblos Yayın, İstanbul 2007
- Schopenhauer, Arthur, Üniversiteler ve Felsefe, Yason Yayınları, Ankara 2016
- Stace, W. T. Hegel Üzerine, Çev. Belge Murat, V Yayınları, Ankara 1986

